

Vzťah uhorských kráľovien k svojim venným mestám v stredoslovenskej banskej oblasti

MARTINA KOČÍ

Uhorské kráľovné vlastnili v priebehu 15. a 16. storočia rozsiahle majetky na strednom Slovensku, ktorých súčasťou bolo aj niekoľko miest a mestečiek. V slovenskej historiografii sa tieto majetky označujú ako venné, hoci toto označenie nie je z hľadiska ich funkcie úplne presné. Skúmať opodstatnenosť ich označenia však nie je účelom tohto príspevku. Našou snahou je ozrejmiť vzťah kráľovien k svojim venným mestám.

Vznik inštitúcie venných majetkov siaha do roku 1424, keď ich Žigmund Luxemburský daroval svojej druhej manželke Barbore Celjskej.¹ Po nej ich vlastnili, s výnimkou Kataríny Poděbradskej, prvej ženy Mateja Korvína, všetky uhorské kráľovné až do roku 1548. Pôvodnou funkciou majetkov bolo vdovské zaopatrenie kráľovien, teda mali svojim majiteľkám slúžiť ako zdroj príjmov, ktoré im zabezpečia primerané postavenie po smrti manžela. Neskôr sa ich funkcia menila a stalo sa zvykom, že kráľ nimi obdaroval svoju manželku už krátko po svadbe. Výnosy z nich potom slúžili na krytie jej bežných výdavkov.

Keďže stredoslovenské majetky patrili k najvýnosnejším v Uhorsku, poskytovali svojim majiteľkám okrem hmotného zabezpečenia aj značnú politickú moc a možnosť presadzovať vlastné mocenské záujmy.

Žigmundova donácia z 22. mája 1424 spomína konkrétne Zvolenskú stolicu (Comitatum nostrum Zoliensem) aj s hradom a mestom Zvolen, ako aj hrady Dobrá Niva (Dobronya), (Slovenská) Ľupča (Lypche), Vígľaš (Wegles) a Šášov (Saskw) spolu s asi osemdesiatimi osadami prislúchajúcimi k týmto hradom, ako aj mestá Brezno (Brezenbanya) a Krupina (Corpona). Základom a hospodársky najdôležitejšou časťou daru, a to nás teraz zaujíma najviac, boli stredoslovenské banské mestá (Civitates Montanarum nostrarum), konkrétne Banská Bystrica (Bistriciensem alias Novizolium), Ľubietová (Lybeta), Kremnica (Crempnych), Banská Štiavnica (Sebnych), Nová Baňa (Kwnygspergh) a Pukanec

¹ Donačnú listinu publikoval WENZEL, Gustáv. Okmányi adalék Borbála és Erzsébet magyar királynék birtokáról. In: *Magyar történelmi tár*, XII., 1863, s. 274-277.

(Bakabanya), mestečká alebo dediny Banská Belá (Feyerbanya), Banská Hodruša (Hodrych) a Banský Studenec (Golthpah), s ich zvyčajnými ročnými poplatkami. Tieto sa vďaka svojim spoločným záujmom, geografickej blízkosti, hospodárskemu významu a zvláštnemu postaveniu v krajine natoľko zblížili, že vytvorili akési spoločenstvo, Zväz stredoslovenských banských miest.² Mestá svoje problémy riešili na spoločných zasadaniach, a aj panovníci ich chápali ako jeden celok, čo dokladá aj fakt, že od 15. storočia boli týmto mestám udeľované niektoré výsady kolektívne, ako celku.³ Aj kráľovné ich chápali ako celok.

Jednotlivé kráľovné mali k „svojim“ mestám rôzny vzťah. Záležalo to jednak od povahy tej ktorej kráľovnej, jej finančných nárokov, ale aj od politickej situácie.

Ich prvá majiteľka, Barbora Celjská, využívala banské mestá najmä ako veriteľov, teda si od nich požičiavala peniaze. Tiež sa úzkostlivo starala o svoje novoročné dary či prednostné čapovanie svojich sudov vína v Kremnici.⁴ Keďže od miest očakávala určité služby, je pochopiteľné, že sa zaujímala aj o ich ochranu. Jej korešpondencia s banskými mestami, týkajúca sa obranných opatrení, sa zintenzívnila po roku 1428, keď začali na Slovensko prenikať husiti. Už pri ich prvej výprave (začiatkom roku 1428) nariadila obyvateľom banských miest, a všetkých svojich majetkov, aby sa ozbrojili a boli pripravení na obranu v prípade, že by husiti, nachádzajúci sa na západnom Slovensku, prekročili Váh. Keby niekto účasť na obrane odmietol, majú ho potrestať ako buriča. Tiež im nariadila vystrojiť istý počet pešiakov a jazdcov.⁵ V októbri 1432 sľúbila kráľovná Kremnici pomoc proti husitom, ktorí chceli mesto vypáliť.⁶ Z Barboriných listov tiež vyplýva, že obyvatelia banských miest sa zúčastňovali aj na obrane iných častí Slovenska⁷ a na boj proti husitom odvádzali taktiež zvláštne dane.⁸

Aj napriek všetkým opatreniam sa však Barbore nepodarilo svoje majetky ochrániť a roku 1433 boli banské mestá vyplienené. Husiti sa zmocnili aj kremnickej mincovne, ležiacej vtedy

² LAMOŠ, Teodor. Historický rámec Kremnice. In: *Pamiatky a múzeá*, V., 1956, č. 2, s. 51. Viac o Zväze pozri BOLERÁZSKY, Vojtech – VOZÁR, Jozef. Sväz stredoslovenských banských miest. In: *Historický sborník kraja*, II., 1965, s. 8-116.

³ Po prvýkrát sa spomína všetkých 6 miest spolu roku 1405, keď im kráľ Žigmund spoločne udelil slobodu dolovania. PROBSZT, Günter. *Die Niederungarischen Bergstädte*. München, 1966, s. 56-57; LAMOŠ, Teodor. *Vznik a počiatky mesta Kremnice*. Kremnica, 1967, s. 81.

⁴ LAMOŠ, Vznik, ref. 3, s. 143-144.

⁵ ODESCALCHI, Arthur. Königinnen Briefe aus dem Archiv einer oberungarischen Bergstadt. In: *Jahrbuch der K.K. heraldischen Gesellschaft Adler*, XIX, 1909, č. 1, s. 2. Pozri aj MATUNÁK, Michal. *Z dejín slobodného a hlavného banského mesta Kremnice*. Kremnica, 1928, s. 338.

⁶ ODESCALCHI, ref. 5, č. 3, s. 3; pozri tiež MATUNÁK, ref. 5, s. 339.

⁷ V októbri 1431 žiadala Barbora z Budína Kremnicu, aby poslala čo najviac ľudí proti nepriateľovi na Liptove k jej veliteľovi Jánovi z Wallenrode. Zároveň žiadala, aby mesto zaplatilo nevyplatený census. V novembri 1432 oznámila Kremničanom, že husiti (Herr Jan mit andern Ketzern) ohrozujú Prievidzu a žiadala ich, aby prišli na pomoc a chránili tak aj samotnú Kremnicu. A podobne v apríli 1434 ich žiadala, aby poslali vojakov na pomoc Topolčanom a Ružomberku a tiež im ďakovala za predchádzajúcu pomoc. Pozri ODESCALCHI, ref. 5, č. 2, 7 a 9; KACHELMANN, Johann. *Geschichte der Ungarischen Bergstädte*. 3.Theil.Schemnitz, 1867, s. 32-35; MATUNÁK, ref. 5, s. 338-341.

⁸ ODESCALCHI, ref. 5, č. 5, s. 4; KACHELMANN, ref. 7, s. 30-33.

mimo múrov mesta. Veľké škody utrpela Ľubietová, ktorú úplne vypálili.⁹

Kráľovnej nebol ľahostajný ani osud obyvateľov jej majetkov. Po tom, čo sa dozvedela o požiari, ktorý zúril v Kremnici vo februári 1434, odpustila ročnú daň tým, ktorí utrpeli škody.¹⁰

Ako už bolo spomenuté, Barbora sa o svoje mestá opierala najmä finančne. Príjmy a pôžičky od banských miest neboli zanedbateľnou čiastkou a aj vďaka nim kráľovná získala značný politický vplyv, nezávislosť a možnosť presadzovať vlastné záujmy. Postavila sa napr. proti sobášu svojej jedinej dcéry Alžbety s Albrechtom Habsburským a neskôr sa snažila presadiť aj vlastné predstavy o budúcnosti Uhorska. Nechcela sa vzdať moci ani po prípadnej Žigmundovej smrti. Taktiež nechcela dopustiť, aby na uhorský trón nastúpil jej zať Albrecht. Preto začala rokovať o nástupníctve v Uhorsku s poľskými Jagelovcami.¹¹

Aby Žigmund Barborine plány prekazil a obmedzil jej vplyv, dal svoju ženu uväzniť.¹² Po Žigmundovej smrti bola z internácie prepustená, musela sa však vzdať všetkých svojich majetkov v Uhorsku a krajinu opustiť. Uhorským kráľom sa stal Albrecht Habsburský, ktorý nami skúmané vinné mestá daroval svojej manželke Alžbete Luxemburskej. Aj ona mala k mestám blízky vzťah. I tu zohrali dôležitú úlohu peniaze, ktoré jej z vlastníctva týchto miest vyplývali. Svedčí o tom aj jej list z 24. júla 1438. Barbore Celjskej sa totiž nejakým spôsobom podarilo od Kremnice získať cenzus, ktorý mesto odvádzalo na sv. Juraja (24. apríla), hoci už na neho nemala nárok. Preto Alžbeta v spomínanom liste napomínala Kremničanov, že zaplatili svätajurský cenzus Barbore, hoci by už dávno mali vedieť, že tento cenzus sú povinní platiť iba jej, a nikomu inému.¹³

Alžbetin vzťah k banským mestám však nebol len čisto finančný. V neľahkej politickej situácii, v ktorej sa ocitla po smrti manžela, jej mestá poskytovali dôležitú oporu.

Chrániac záujmy svojho maloletého syna Ladislava Pohrobka sa zaplietla do vojenského konfliktu s prívržencami protikandidáta Vladislava Jagelovského. Boje sa odohrávali prevažne na území dnešného Slovenska a mestá, ktoré patrili Alžbete, sa postavili na jej stranu a zachovali jej vernosť, k čomu ich kráľovná v niekoľkých listinách sama vyzývala. Dôležitú úlohu zohrali práve banské mestá. V januári 1440 píše Alžbeta Kremnici, a neskôr aj iným mestám, že majú zostať verné iba jej a jej synovi, pretože jej patria a ona je prirodzenou

⁹ PROBSZT, ref. 3, s. 55. K Ľubietovej pozri BOLERÁZSKY, Vojtech. Príspevok k vzniku a najstarším dejinám slobodného kráľovského banského mesta Ľubietová. In: *Historický zborník kraja*, IV., 1968, s. 363-368.

¹⁰ ODESCALCHI, ref. 5, č. 8, s. 6. Pozri aj MATUNÁK, ref. 5, s. 215.

¹¹ Viac pozri KAVKA, František. *Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce*. Praha, 1998, s. 252.

¹² FESSLER, Ignaz Aurelius. *Geschichte von Ungarn*. 2. Band, Leipzig, 1869, s. 407-408.

¹³ List datovaný v Dyösgyöre 24. júla 1438, ŠOKA Žiar nad Hronom so sídlom v Kremnici, fond mesta Kremnice, I.20.1.44 – poškodený originál.

dedičkou Uhorska. Dňa 9. júla 1440 píše opäť do Kremnice, že si jej obyvatelia nemajú všímať poľského kráľa, a že ona im pošle pomoc, len čo o ňu požiadajú.¹⁴

Alžbetine majetky boli ohrozené aj v novembri 1441. Jej odporcovia sa pohybovali v okolí Krupiny a podarilo sa im zajať jej kapitána. Hrozilo, že sa zmocnia krupinského opevneného kostola, ktorý mesto chránil a otvorila si tak cestu do banskej oblasti. Alžbeta sa preto právom obávala o bezpečnosť bankských miest a komory, a vyzvala Kremničanov, aby Krupine pomohli.¹⁵ Banské mestá sa v tomto období museli o svoju obranu postarať sami a vydržovali si zrejme vlastné vojenské posádky. Z toho dôvodu im Alžbeta povolila použiť ročný census, ktorý jej mali mestá odovzdať, na krytie vojenských výdavkov. Neskôr Alžbeta zverila obranu bankských miest Jánovi Jiskrovi z Brandýsa, čo dokladá aj jej list z 28. februára 1442, teda písaný po tom, čo bol Jiskra vymenovaný za kapitána bankských miest, v ktorom oznamuje Kremnici a ostatným bankským mestám, že sa primerane postarala o ich obranu, preto už nesmú použiť hodnotu ročného cenzu na krytie vojenských výdavkov, ale komorský zisk a novoročný dar majú odovzdať jej zmocnencovi.¹⁶

V tomto neľahkom období sa Alžbeta zaujímal nielen o ochranu, ale aj o vnútorný život bankských miest, či o chod kremnickej mincovne. V júli 1441 vydala rozhodnutie o kvalite zlatých mincí, ktoré sa mali v mincovni raziť, taktiež dala na upozornenie svojho komorského grófa Konráda Rollnera vyhotoviť novú ihlicu na skúšanie kvality zlata (tzv. Probir, alebo Strichnadel). Starala sa aj o voľbu bankského majstra (tzv. scansora),¹⁷ aj o riadne vyplácanie piseta, t.j. čiastky výnosu komory, ktorá prislúchala ostrihomskému arcibiskupovi. V týchto pohnutých časoch totiž banské mestá rozhodli použiť túto dávku radšej na svoju obranu a odovzdali ju zvolenskému županovi Haškovi zo Schellendorfu. Alžbeta im preto v októbri 1441 nariadila, aby pisetum bolo odvádzané jedine ostrihomskému arcibiskupovi Dionýzovi zo Seče a nikomu inému, pričom zdôraznila jeho vernosť jej a Ladislavovi.¹⁸ V inom liste vyzýva Kremničanov, aby k nej vyslali dvoch-troch vyslancov mestskej rady, aby sa s ňou a s komorským grófom poradili o potrebách mesta.¹⁹ V januári 1442, ako už bolo spomenuté, zverila kráľovná obranu stredoslovenskej banskej oblasti Jánovi Jiskrovi. Bankským mestám to oznámila listom z 28. januára 1442, v ktorom im nariaďuje, aby boli Jiskrovi nápomocní a počúvali jeho príkazy tak, ako by im to prikazovala ona.²⁰ Tým vlastne dala Jiskrovi plnú moc nad týmto územím. To, že Alžbetine opatrenia na obranu venných majetkov boli správne, sa ukázalo už o niekoľko mesiacov. V máji 1442 sa

¹⁴ KACHELMANN, ref. 7, s. 39-40.

¹⁵ ODESCALCHI, ref. 5, č. 13, s. 9.

¹⁶ MATULAY, Ctibor. *Mesto Banská Bystrica. Katalóg administratívnych a súdnych písomností (1020) 1255 – 1536*. Bratislava, 1980, č. 215, s. 70.

¹⁷ KRIŽKO, Pavel. Kremnická komora a jej grófi. In: KRIŽKO, Pavel. *Z dejín bankských miest na Slovensku*. Bratislava, 1964, s. 299-301.

¹⁸ ODESCALCHI, ref. 5, č. 12, s. 8 – 9.

¹⁹ ODESCALCHI, ref. 5, č. 16, s. 11.

²⁰ ODESCALCHI, ref. 5, č. 14, s. 10.

totiž o obsadenie banských miest pokúsil jágerský biskup Šimon z Rozhanoviec, hlavný stúpenec poľsko-uhorskej únie v Uhorsku, spolu s vojenskými oddielmi Ladislava Čecha z Levíc. Alžbeta sa tentokrát už plne spoľahla na Jiskru. Keď ju napríklad obyvatelia Kremnice žiadali, aby im aj teraz odpustila platenie cenzu, aby sa mohli pripraviť na obranu, kráľovná ich žiadosť odmietla. Ako dôvod uviedla fakt, že nemajú dostatok vojakov a bolo by podľa nej nezodpovedné, aby im zo súcitu aj tento krát cenzus odpustila. Zároveň im oznámila, že kvôli ich ochrane už písala Jiskrovi, aby sa aj so svojimi ľuďmi pripojil k obrane mesta.²¹ Aj vďaka nemu sa podarilo banské mestá ubrániť a Vladislavovi prívrženci ich neobsadili.

To, že Alžbeta považovala banské mestá za svojich partnerov dokladá aj fakt, že ich predstaviteľov upovedomila o diplomatických rokovaníach o prímerí medzi oboma bojujúcimi stranami, ktoré sprostredkoval pápežský legát, kardinál Juliano Cesarini v máji 1442. Kráľovná taktiež mestá vyzvala, aby na spomínané rokovania v Ostrihome vyslali svojich zástupcov.²²

Odlisný vzťah mala k vinným mestám Beatrix Aragónska, manželka Mateja Korvína. Nevieme kedy prešli do jej rúk, ale bolo to zrejme počas cesty manželského páru po hornom Uhorsku na jar 1478 a v zime 1478 / 1479, ktorá mohla byť uvedením novej majiteľky do jej vlastníctva. Beatrix vtedy s Matejom navštívila Košice, Kremnicu, Banskú Bystricu, Banskú Štiavnicu a Zvolen. Podľa Bonfiniho sa kráľovná počas cesty živo zaujíjala o ťažbu zlata a striebra, ako aj o spracovanie drahých kovov.²³

Vinné mestá už pre Beatrix neboli politickým partnerom, ale slúžili najmä na krytie jej značných výdavkov. Stále boli relatívne bohatým zdrojom príjmov, hoci baníctvo v tom období prežívalo krízu. Beatrix bola z bohatého Neapola navyknutá míňať veľké sumy peňazí. Po príchode do Uhorska, ktorého pomery boli predsa len skromnejšie, svoje zvyklosti nezmenila. Pri svojom rozhadzovaní však kráľovná nebrala ohľad na to, koľko prostriedkov jej majetky poskytujú. Nemala zrejme ani predstavu o tom, aká je jej skutočná finančná situácia. Svedčí o tom aj fakt, že výkaz hospodárenia kremnickej komory dala vyhotoviť až roku 1492. Vypracoval ho jej vtedajší kremnický komorský gróf Peter Schayder a to za obdobie svojho pôsobenia (1486 – 1492) a je pre nás dôležitým prameňom pre poznanie Beatricinej hospodárskej situácie a jej vzťahu k banským mestám.²⁴ Dovtedy nevieme o ich správe takmer nič. Z vyúčtovania vyplýva, že Beatrix sa príliš nestarala o rozvoj banskej

²¹ ODESCALCHI, ref. 5, č. 15, s. 10.

²² ODESCALCHI, ref. 5, č. 17, s. 12; tiež TELEKI, József. *Hunyadiak kora Magyarországon. zv.X. Pesten*, 1853, č. LIII., s. 116.

²³ ZSEMLYE, Anikó. *Beatrix von Aragón (1457-1508) Königin von Ungarn*. Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophie. Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien, 1999, s.123; MATUNÁK, ref. 5, s. 229-230.

²⁴ ZSEMLYE, ref. 23, s. 126-134. Podľa Zsemlyeovej je to výkaz za roky 1486 – 1491, podľa iného zdroja na roky 1486 – 1492. Pozri ČELKO, Mikuláš. Turzovci v Kremnici. In: *Spravodaj banského výskumu Prievidza*. XXXIV., 1994, č. 3-4, s. 98.

výroby a neinvestovala do nej. V tomto období preto nemôžeme hovoriť o žiadnej cieľavedomej banskej politike z jej strany. Tým v značnej miere prispela k tomu, že proces už vyššie spomínaného úpadku baníctva postupoval. Hoci mal svoje korene v prírodných podmienkach, aj v celej štruktúre uhorského hospodárstva, (prechod z povrchovej ťažby na hĺbkovú, problémy so spodnou vodou, to všetko si vyžadovalo investície, ktoré uhorské hospodárstvo vtedy nemalo), Beatrix sa nijako nesnažila o jeho zastavenie a pozdvihnutie baníctva.

To, že sa Beatrix nezaujímalala o rozvoj baníctva a banskej ťažby však ešte neznamená, že sa nestarala ani o svoje banské mestá. Jej výnosy, dekréty a privilégia hovoria o opaku. Keď sa napríklad dozvedela o požiari, ktorý zachvátil Zvolen v roku 1487, prikázala Petrovi Schayderovi a ostatným vyberačom daní, aby od jeho obyvateľov nevyberali poplatky. Ak už nejaké vybrali, mali ich ihneď vrátiť.²⁵ Na jej žiadosť tiež potvrdil kráľ Matej v roku 1488 Breznu jeho staršie trhové privilégium.²⁶ Ako už bolo spomenuté, kráľovná starostlivosť o banské mestá vyplývala z jej finančných záujmov. Príjmy z vinných majetkov však často nepostačovali na krytie jej výdavkov. Vtedy sa Beatrix obracala na banské mestá a žiadala vyplatenie svojich dávok vopred a nariadila tiež výnimočné dane. Okrem toho sa viackrát obrátila na svoje mestá so žiadosťou o pôžičku.²⁷ Aj po smrti kráľa Mateja Beatrix naďalej vydávala a potvrdzovala banským mestám privilégia,²⁸ odpúšťala im platenie daní²⁹ a rozhodovala aj spory medzi nimi.³⁰ Ich finančné služby využívala zrejme až do svojho odchodu z Uhorska v roku 1501.

Ďalšou majiteľkou vinných miest sa stala kráľovná Anna, manželka Vladislava II. Jagelovského. O jej vzťahu k nim však veľa nevieme. Preberanie majetkov do jej rúk zrejme neprebehlo bez ťažkostí. Z jednej listiny kráľa Vladislava sa totiž dozvedáme, že banské mestá zložili sľub vernosti kráľovnej Anne až na jeho opätovnú výzvu, kým prvú odmietli ich vtedajší zástupcovia s odôvodnením, že nemôžu porušiť prísahu danú kráľovnej Beatrici.³¹ Z toho mála, čo o tomto krátkom období vieme, môžeme usudzovať, že kráľovná Anna sa o svoje banské mestá zaujímalala a chránila ich záujmy. V roku 1504 napr. spolu s kráľom Vladislavom zakázala na zvolenskom hrade čapovať víno, pretože sa tým porušovali mestské

²⁵ ZREBNÝ, Alexander. Zvolen do roku 1526. In: *Stredné Slovensko*, V., 1986, s. 74.

²⁶ BOLERÁZSKY, Vojtech. Zo starších dejín mesta Brezna a jeho bojov s Dóczyovcami o samostatnosť. In: *Historický sborník kraja*, III., 1967, s. 60.

²⁷ ZSEMLYE, ref. 23, s. 128-132.

²⁸ V roku 1496 napr. potvrdila banským mestám výsady, ktoré im udelil kráľ Matej. KRIŽKO, ref. 17, s. 306.

²⁹ Napr. Novej Bani odpustila v rokoch 1491, 1493 polovicu a v roku 1496 celý ročný cenús na dva roky. BOLERÁZSKY, Vojtech. Príspevok k vzniku a najstarším dejinám Novej Bane. In: *Historický sborník kraja*, II., 1965, s. 84.

³⁰ Rozhodovala napr. spor medzi Banskou Štiavnicou a Hodrušou. V rokoch 1492 / 1493 sa obyvatelia Hodruše, ktorá bola banskou osadou patriacou Štiavnici, snažili získať nezávislosť podobne, ako sa to kedysi podarilo Banskej Belej. Beatrix rozhodla spor v prospech Štiavnice. Viac o tom pozri PROBSZT, ref. 3, s. 245; GREGA, Vincent - VOZÁR, Jozef. *Banská Štiavnica*. Banská Bystrica, 1964, s. 58.

³¹ Listina datovaná 14. septembra 1505 v Budíne, MATULAY, ref. 16, č. 349, s. 112, sig. MBB 59/44.

výsady a znižovali príjmy mesta Zvolen.³² V tom istom roku udelila obyvateľom Banskej Štiavnice právo slobodnej voľby skúšača (probator), v čom im podľa jej privilégia nesmie kremnický komorský gróf Ján Thurzo, prípadne jeho nástupcovia brániť.³³ Banské mestá však Anne nepatrili dlho. Už v roku 1505 bola nútená zriecť sa ich. Dala ich do zálohu Jánovi Thurzovi, od ktorého si zrejme požičala väčší obnos peňazí, ktorý nemohla vrátiť.

Poslednou kráľovnou, ktorá venné majetky vlastnila, bola Mária Habsburská, manželka Ľudovíta Jagelovského. Vlastnila ich do roku 1548, keď ich po dlhotrvajúcich sporoch odovzdala svojmu bratovi Ferdinandovi Habsburskému, čím inštitúcia venných majetkov zanikla. Jej vzťah k banským mestám je v súčasnosti predmetom nášho výskumu.

Záverom môžeme skonštatovať, že vzťah uhorských kráľovien k ich venným mestám v stredoslovenskej banskej oblasti bol prajný – udeľovali im rôzne privilégia, odpúšťali platenie daní a starali sa o ich rozvoj. Nebola to však starostlivosť nezištná, ale vyplývala najmä z finančného prospechu či politickej podpory, ktoré mestá kráľovnám poskytovali.

---

³² *Zvolen*. Monografia k 750. výročiu obnovenia mestských práv. Zvolen, 1993, s. 45.

³³ Listina datovaná v Budíne 3.5.1504, MATULAY, ref. 16, č. 345, s. 111, sig. MBB-1/14b.